

NĚKOLIK POZNÁMEK K OTÁZKÁM VÝVOJE PRÁVNÍHO POSTAVENÍ STÁTNÍCH HOSPODÁŘSKÝCH ORGANIZACÍ V ČSSR

НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ К ВОПРОСАМ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОГО
ПОЛОЖЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
В ЧССР

SEVERAL REMARKS ON QUESTIONS CONCERNING THE EVOLUTION
OF THE JURIDICAL POSITION OF THE STATE ECONOMICAL
ORGANIZATIONS IN CZECHOSLOVAK SOCIALIST REPUBLIC

ZDENĚK PŘIBYL

I. PRÁVNÍ POSTAVENÍ STÁTNÍCH HOSPODÁŘSKÝCH ORGANIZACÍ JAKO JEDNA
Z ÚSTŘEDNÍCH OTÁZEK SOUSTAVY ORGANIZACE A SYSTÉMU ŘÍZENÍ
NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Usnesení ústředního výboru Komunistické strany Československa o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany¹⁾ je nejen důležitým teoretickým dokumentem, ale současně i *východiskem* k praktickému uplatnění v jednotlivých úsecích hospodářského života a k teoretickému zpracování, zpřesnění a prohloubení celé řady otázek.

Usnesení celým svým obsahem podrobuje kritice současný stav řízení našeho národního hospodářství, projevující se v nadměrném používání administrativně direktivních metod, a současně vytyčuje v obecnosti — jako hlavní direktivu pro řízení národního hospodářství v budoucnosti — soustavu využívající plně zbožně peněžní vztahy mezi socialistickými organizacemi.

Sledujeme-li usnesení v jednotlivostech, nelze nevidět, že ústřední otázkou úvah o zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství je podnik, jeho postavení v kooperačních vztazích a v systému řízení, jeho práva, povinnosti a odpovědnost, a to podnik především — s ohledem na jeho význam v socialistickém národním hospodářství — státního socialistického sektoru, tj. prakticky — mluveno právní terminologií dnes u nás přijímanou praxí i legislativou — státní hospodářská organizace. Je to pochopitelné, neboť tyto organizace (zejména v průmyslu a stavebnictví) jsou konec konců oním činitelem, který rozhoduje o zdatu v úsilí za vybudování materiálně technické základny vyspělé socialistické společnosti a za vytvoření podmínek k postupnému přechodu ke společnosti komunistické a který tak posunuje (směrem k úspěchu nebo neúspěchu) jazýček na váze rozhodování v ekonomickém soutěžení dvou společenských řádů.

Postavení státních hospodářských organizací v socialistickém národním hospodářství je velmi složité, odrážejíc imanentní rozpory socialistické

¹⁾ Rudé právo ze 30. 1. 1965.

ekonomiky, spočívající v tom, že tato ekonomika — představující přechodný výrobní systém mezi systémem kapitalistickým a systémem komunistickým — slučuje v sobě vlastně dvě stránky, z nichž jedna „vězí ještě svými kořeny v minulosti a druhá zasahuje svými výhonky do budoucnosti“,²⁾ což se navenek jeví „ve vzájemném sepětí a zároveň rozporu plánovitosti v celospolečenském měřítku na jedné straně a v systému tržních vztahů na straně druhé“.³⁾

Je známou skutečností, že ekonomické vztahy — a tedy také vztahy do kterých vstupují státní hospodářské organizace, souhrn otázek týkajících se jejich postavení, práv, povinností a odpovědnosti — nalézají adekvátní výraz ve vztazích ideologických, obzvláště pak ve vztazích právních, a že tento jejich právní výraz *nehraje pouze pasivní*, registrující úlohu, ale do značné míry (nadán relativní samostatností) i *úlohu usměrňující a určující*. Již z toho je patrné, jak důležitým je studium tohoto úseku právní úpravy a jak pod zorným úhlem zásad usnesení o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany dostávají se do popředí i otázky *de lege ferenda* toho se týkající. Některá ohlédnutí zpět — jako ostatně při studiu každého společenského jevu — zde mohou být užitečná.

Účelem tohoto článku není podat ucelený pohled na vývoj právní úpravy postavení státních hospodářských organizací v průběhu minulých téměř dvaceti let. Jde pouze o několik poznámek k určitým skutečnostem minulosti, která se stávají nově aktuálními, totiž jednak k otázce právního postavení státních hospodářských organizací v nejužším smyslu (tj. k otázce právní subjektivity), jednak k srovnání výrazných charakteristických rysů v právní úpravě dvou období vývoje státních hospodářských organizací, které představují vyhraněné systémy řízení národního hospodářství, totiž počátečního období (zhruba od roku 1945 do počátku padesátých let⁴⁾), v němž se téměř plně uplatňovaly zbožně peněžní vztahy, a období od počátku padesátých let do roku 1958, tj. období tuhého administrativně direktivního způsobu řízení, kdy se spoléhalo především na

²⁾ Wergner: Problémy plánovitého řízení národního hospodářství ČSSR, Hospodářské noviny č. 3/1964, str. 6.

³⁾ Tamtéž.

⁴⁾ Zdůrazňujeme, že nechceme podávat periodizaci vývoje státních hospodářských organizací *vůbec*, a to proto, že 1. předmět našeho článku je užší (jde pouze o *právní postavení* státních hospodářských organizací a kromě toho nejde o vývoj tohoto postavení vcelku, ale toliko z *určitých hledisek*) a 2. periodizace je úkolem, který bude vyžadovat mnohem rozsáhlejších výzkumů; nalézt mezi narůstajícími změnami v národním hospodářství tu, která již znamená kvalitativní změnu charakteru soustavy řízení, je obtížné. Tak je tomu ostatně právě také v případě přechodu našeho národního hospodářství od systému spočívajícího na zbožně peněžních vztazích k systému administrativně direktivnímu, jehož zárodky lze spatřovat již před rokem 1950, avšak k jehož dovršení došlo až přijetím sovětské metodiky sestavování státního plánu rozvoje národního hospodářství, což se stalo vládním usnesením z 19. dubna 1952.

direktivu shora (zatímco zbožně peněžní vztahy jako prostředek řízení národního hospodářství se prakticky neuplatňovaly) a kdy reálná náplň operativně hospodářské samostatnosti hospodářských organizací byla (i při zachování právní subjektivity) minimální. Srovnání právě těchto dvou období jsme zvolili proto, že charakteristické rysy řízení národního hospodářství zde vystupují ve zvlášť „čisté“ podobě, zatímco u období po roce 1958, které je obdobím určitého kompromisu,⁵⁾ tomu tak již není.

Při srovnávání výše uvedených období nám půjde především o to, ukázat negativní rysy administrativně direktivního systému řízení. Současně však je třeba připomenout, že v období let 1950 až 1958 (kromě dále zjišťovaných negativních rysů) bylo také *vyřešeno úspěšně* mnoho politických, politickoekonomických a konec konců i ekonomických problémů. Jinými slovy: Jestliže dnes obecně uznáváme, že administrativně direktivní systém řízení neodpovídá dosaženému stupni rozvoje výrobních sil, pak to ještě neznámá, že soustava zvolená začátkem padesátých let byla už tehdy od základu nesprávná. Představovala — podle našeho názoru — svým způsobem nutnou vývojovou etapu. Tuto nutnost spatřujeme v tom, že zvolený systém byl nejen výsledkem subjektivismu v realizování hospodářských záměrů, ale vyplýval také z objektivní situace země. Vždyť zejména nelze přehlédnout, že dosažený stupeň společenského vědomí nutně vyžadoval opřít se také v ekonomice o dosud prakticky jediné zkušenosti s výstavbou socialismu v SSSR; nelze také přehlédnout, že v této době, kdy naše země byla vystavena ekonomickopolitickému tlaku zvenčí, nebylo reálné hospodářské síly, o kterou by se mohla naše ekonomika opřít, a že mezinárodně politická situace se natolik komplikovala, že s možností válečného konfliktu bylo třeba zcela reálně počítat. To vše — vedle dalších příčin — sehrálo důležitou úlohu v zavádění administrativně direktivního způsobu řízení národního hospodářství.

II. PROBLÉM PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY HOSPODÁŘSKÝCH ORGANIZACÍ

Problém právního postavení (v nejužším slova smyslu, totiž problém právní subjektivity) státních hospodářských organizací vyvstal hned v roce 1945 v období příprav první etapy znárodnění. Otázka, jak bude stát znárodněného majetku (určeného svým posláním k podnikatelské činnosti) dále užívat, byla jednou z těch, které bylo třeba řešit v první řadě.

⁵⁾ Charakteristiku období po roce 1958 podal Bystřina: K aktuálním otázkám plánovitého ekonomického řízení a jeho právní formy, Právník č. 7/1964, str. 605 a násl.

Z buržoazního státu byla do té doby známa určitá forma státního podnikání, jejíž použití se nabízelo. Byly to tzv. *státní podniky*.⁶⁾

Jejich právní povaha byla dosti neurčitá.⁷⁾ Považovaly se za pojem spíše technickohospodářský než právní. Představovaly určité soubory vydělených hospodářských prostředků určených k podnikatelské činnosti a vedených — obdobně jako podniky soukromých podnikatelů — s cílem dosahovat zisk (příčemž však toto hledisko bylo často tlumeno jinými cíli, např. hospodářsko intervenčními, obrannými, veřejnospolečenskými apod.) a po stránce rozpočtové, účetní a administrativní odděleně od ostatního (správního) hospodářství státu. Právní subjektivita se jim nepřiznávala. Stát jako podnikatel zde stál vůči třetím osobám jako právní subjekt s neomezeným podnikatelským rizikem. Práva a závazky vzniklé z činnosti státního podniku byly právy a závazky státu. Na této neomezené majetkové odpovědnosti státu neměnila nic ani ta skutečnost, že schodky státních podniků uhrazoval stát podle § 2 odst. 3 zákona č. 404/1922 Sb. pouze formou záručitelné zálohy; toto ustanovení mělo právní význam toliko pro uspořádání vzájemných poměrů mezi podnikem a státem; na uspořádání občanskoprávních vztahů mezi podnikem a třetími osobami bylo bez vlivu.

Státní podniky jako forma státního podnikání byly podrobovány v buržoazním státě kritice; vytýkaly se jim především nedostatek obchodně hospodářské aktivity a iniciativy, strnulost a příliš administrativně byrokratické vedení.⁸⁾ I když tato kritika z velké části vycházela z třídních pozic buržoazie a i když v období příprav znárodnění byla zneužívána k boji proti znárodnění a k obraně třídních výsad buržoazie, přece jen obsahovala také určité obecně platné jádro. Protože znárodnění v první etapě se týkalo podstatné masy výrobních prostředků, bylo třeba kritiku brát v úvahu, a to nejen z důvodů politickotaktických, ale přímo i z důvodů ekonomických. Byla proto hledána nová konstrukce podnikatelské formy státu, která by na jedné straně dala sice výraz tomu, že jde o podniky státu a státem řízené podle jednotného státního národohospodářského plánu, ale která by současně na druhé straně umožnila podnikům pružně a nebyrokraticky, v pravém smyslu obchodně jednat a přizpůsobovat se poměrům na trhu i úspěšně se vypořádávat s konkurencí soukromých podnikatelů doma i v zahraničí (která byla i po znárodnění stále ještě značná).

⁶⁾ Ve formě státních podniků byly provozovány zejména: zemědělské a lesní hospodářství, těžba uhlí, rud a soli, výroba tabákových výrobků, tiskárna, nakladatelská činnost, železnice, pošta a poštovní spojitelná.

⁷⁾ Srovnej: Spišiak: Národné podniky, Bratislava 1949, str. 66 a násl.

⁸⁾ Viz např. Engliš: Malá finanční věda, Praha 1946, str. 77 a násl. Odkazy na světovou právníckou literaturu zabývající se otázkou nutnosti tzv. industrializace či komercializace veřejné správy, viz Janovský: Teorie veřejného vlastnictví, Praha 1927, str. 18.

Splnění tohoto požadavku bylo nalezeno v organizační formě *národních podniků*, která byla v počátcích chápána jako forma pro státní socialistický sektor univerzální a výlučná. Její právní základ byl položen v příslušných ustanoveních série znárodnovacích dekretů presidenta republiky č. 100 až 103/1945 Sb. Tyto dekrety, které vyjadřovaly výsledky kompromisu (vyplývajícího ze skutečnosti, že Komunistická strana Československa se o moc dělila s politickými stranami části buržoazie, a dále z určitého tápání a teoretické nejasnosti), znamenají důležitý vývojový stupeň a významné politické vítězství. I přes uvedený charakter a nedostatečnost vyjádřily již v první fázi znárodnění v podstatě správně postavení prvních státních hospodářských organizací — národních podniků — a položily spolehlivý základ pro jejich další vývoj.

Právní konstrukce národních podniků byla natolik nová a natolik se odchylovala od tradičních představ, že vyvolávala u právní teorie určité rozpaky. Vidělo se, že „není prosta jisté míry originality, zajímavosti, ale i neobvyklosti“.⁹⁾ Znamenala opuštění fiskálních principů státního hospodářství v rozsáhlé oblasti státní činnosti vymezené rozsahem znárodnění.

Výrazem nového pojetí právního postavení národních podniků bylo ustanovení § 13 odst. 1 dekretu č. 100/1945 Sb., podle něhož jsou národní podniky *jednak majetkem státu* (ve smyslu dalších ustanovení dekretu), *jednak samostatnými právními osobami*. Věcně (a pokud se týká i formulačně) shodná ustanovení obsahovaly § 10 odst. 1 dekretu č. 101/1945 Sb., § 7 dekretu č. 102/1945 Sb. a § 3 dekretu č. 103/1945 Sb. Výlučná majetková odpovědnost národních podniků průmyslových a potravinářských byla ještě zdůrazněna ustanoveními § 18 odst. 1 dekretu č. 100/1945 Sb. a § 15 odst. 1 dekretu č. 101/1945 Sb., podle nichž stát za závazky *těchto podniků neručí*.

Právní konstrukce národních podniků tedy znamenala, že se těmto podnikům přiznávala plná občanskoprávní subjektivita; považovaly se též za občanskoprávní respektive (pokud jde o nemovitosti) knihovní vlastníky majetku, kterého užívaly, bez ohledu na to, zda šlo o majetek určený k výrobní či jiné hospodářské činnosti nebo o majetek z výrobní činnosti vzešlý (o produkci). Současně však bylo naznačeno, že jinak — kromě sféry vztahů k třetím osobám (občanskoprávních) — má stát plné vlastnické právo k těmto podnikům, projevující se navenek zejména právem tyto podniky zřizovat,¹⁰⁾ jmenovat členy nebo část členů jejich

⁹⁾ Malovský-Wenig: Příručka obchodního práva, Praha 1947, str. 49.

¹⁰⁾ Zřízení národního podniku bylo možné buď přímo zákonem (jako tomu bylo např. podle § 1 odst. 1 dekretu č. 102/1945 Sb. u národních podniků bankovních) nebo na základě zvláštního administrativního opatření vydávaného buď vládou (jako tomu bylo u národních podniků pojišťoven — § 10 odst. 1 dekretu č. 103/1945 Sb.) nebo příslušným resortním ministerstvem (jako tomu bylo u národních podniků průmyslových nebo potravinářských — § 12 odst. 1 dekretu č. 100/1945 Sb. a § 8 odst. 1 dekretu č. 101/1945 Sb.).

představenstev nebo konečně jmenované nebo zvolené členy představenstev potvrzovat,¹¹⁾ jmenovat jejich ředitele nebo vykonávat vliv na jmenování ředitelů prostřednictvím tzv. ústředních orgánů (generálních ředitelství)¹²⁾ a zřizovat zvláštní ústřední orgány s obdobným právním postavením jako národní podniky (a s posláním vést jednotně národní podniky a — pokud jde o národní podniky průmyslové a potravinářské — též podnikatelsky obstarávat jejich společné záležitosti) a jejich prostřednictvím ovlivňovat činnost národních podniků.¹³⁾

Podstata tohoto pojetí právní úpravy operativně hospodářské samostatnosti národních podniků (jako současné *způsobilosti* mít práva a závazky a vlastním jménem je zakládat i *podřízenosti* centrálnímu státnímu řízení) vyjádřila již tehdy nové vztahy charakteristické pro socialistickou ekonomiku a jejich odraz na postavení hospodářských organizací; vyjádřila „dvojediné postavení podniků“¹⁴⁾ jakožto jednak součásti všelidového vlastnictví zajišťující uspokojování potřeb celku, jednak zbožních výrobců opatřujících si potřebné prostředky prodejem svých výrobků.

Tato právní konstrukce se osvědčila a stala se ve své podstatě základem všech pozdějších úprav právního postavení státních hospodářských organizací,¹⁵⁾ ze stejných zásad vycházejí i příslušná ustanovení hospodářského zákoníku č. 109/1964 Sb. o právním postavení státních hospodářských organizací.

¹¹⁾ Viz § 21 odst. 2 dekretu č. 100/145 Sb., § 18 odst. 4 dekretu č. 101/1945 Sb. § 12 odst., 2 dekretu č. 102/1945 Sb. a § 5 odst. 2 dekretu č. 103/1945 Sb.

¹²⁾ Viz § 22 odst. 1. dekretu č. 100/1945 Sb., § 19 odst. 1 dekretu č. 101/1945 Sb., § 13 odst. 5 dekretu č. 102/1945 Sb. a § 6 odst. 1 věta druhá ve spojení s § 25 odst. 1 a 2 dekretu č. 103/1945 Sb.

¹³⁾ Viz § 19 dekretu č. 100/1945 Sb., § 16 dekretu č. 101/1945 Sb., § 15 dekretu č. 102/1945 Sb. a § 23 dekretu č. 103/1945 Sb.

¹⁴⁾ Červinka: Postavení podniku v socialistické ekonomice, Hospodářské noviny, č. 42/1964.

¹⁵⁾ Srovnej zejména např. ustanovení § 16 zákona č. 118/1948 Sb., o organizaci velkoobchodní činnosti a o znárodnění velkoobchodních podniků, § 11 zákona č. 120/1948 Sb., o znárodnění obchodních podniků s 50 nebo více činnými osobami, § 10 odst. 3 zákona č. 121/1948 Sb., o znárodnění ve stavebnictví, § 12 zákona č. 122/1948 Sb., o organizaci a znárodnění cestovních kanceláří, § 11 odst. 1 zákona č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků, § 14 zákona č. 124/1948 Sb., o znárodnění některých hostinských a výčepnických podniků a ubytovacích zařízení, § 9 odst. 1 zákona č. 311/1948 Sb., o národních podnicích dopravních, §§ 1 a 14 odst. 1 zákona č. 199/1948 Sb., o komunálních podnicích, §§ 10 odst. 1 a §§ 12 a 14 zákona č. 103/1950 Sb., o národních podnicích průmyslových, § 3 odst. 1 a 4 a § 14 vládního nařízení č. 3/1953 Sb., o podnicích státního obchodu, §§ 1, 6 a 7 odst. 1 zákona č. 167/1950 Sb., o komunálních podnicích a §§ 5, 6, 8 a 42 až 45 zákona č. 51/1955 Sb., o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích.

Národní podniky byly v první etapě svého vývoje zasazeny — možno-li to tak říci — do starého prostředí, jehož podstata, tj. způsob výroby a směny, v němž vládne zákon hodnoty, nebyla dotčena, nehledíme-li k některým předpisům, které jednak zůstaly jako pozůstatek okupace, jednak vyplynuly z potřeb válkou poškozeného národního hospodářství (zejména např. dekret presidenta republiky č. 109/1945 Sb., o řízení výroby), a které vytvořily rámec tzv. řízeného hospodářství. Proto bylo také pro toto včlenění národních podniků do kontextu národního hospodářství použito starých formálně juristických kategorií a soustav. Vztahy vznikající při spolupráci s ostatními účastníky hospodářských procesů byly považovány za vztahy soukromého práva, které se řídí — s ohledem na ustanovení zejména § 13 odst. 1 dekretu č. 100/1945 Sb. a § 10 odst. 1 dekretu č. 101/1945 Sb., (jimiž byly národní podniky průmyslové a potravinářské jakožto fiktivní obchodníci prohlášeny za kupce plného práva) — v prvé řadě ustanoveními obecného zákona obchodního z roku 1863 a subsidiárně — nehledíme-li k prvořadě subsidiaritě obchodních obyčejů, o jejichž povaze bylo ostatně v právní teorii dosti sporů¹⁵⁾ — ustanoveními jiných soukromoprávních předpisů, zejména občanského zákoníku. Platila zde tedy především klasická smluvní soustava soukromého práva v čele s kupní smlouvou.

V souladu s uplatňováním hodnotových kategorií v národních podnicích byla také právní úprava jejich finančního hospodářství, která do značné míry vycházela ze zkušeností získaných u kapitálových společnostech obchodního práva. Každý národní podnik byl hospodářsky prakticky úplně samostatný a nevytvářela se žádná jednotná finančně propojená soustava. Podnik měl kmenové jmění, jímž se rozuměla čistá hodnota majetkové podstaty začleněné do podniku, kterou sem stát při zřízení podniku převedl. Vedle kmenového jmění se v podnicích vytvářel příděly ze zisku a mimořádnými příspěvky rezervní fond. Potřeby finančních prostředků nad rámec daný kmenovým jměním a rezervním fondem si podnik opatroval samostatně úvěrem u banky nebo u kteréhokoliv jiného peněžního ústavu; pouze k dlouhodobému úvěru (tj. prakticky úvěru na investice) potřeboval souhlas příslušného ústředního úřadu. Teprve v roce 1948 byly vytvořeny určité předpoklady k vybudování jednotného systému financování národních podniků, nejprve u podniků průmyslových a potravinářských, tím že Fondem znárodněného hospodářství byla svěřena — vedle tzv. náhradové služby (tj. služby související s řešením otázek náhrad za znárodněný majetek) — též služba finanční (viz zákon

¹⁵⁾ Viz Hermann-Otavský: Komentář k všeobecnému zákoníku obchodnímu, Praha 1929, poznámky k čl. 1, str. 34 až 36.

č. 51/1948 Sb., o úpravě některých finančních poměrů národních podniků průmyslových a potravinářských). Finanční služba spočívala jednak v převzetí některých nedobytných nebo pochybných pohledávek a jiných práv jakož i nepřiměřeně tíživých závazků, jednak v soustředování určitých finančních prostředků z národních podniků a jejich redistribuci podnikům podle potřeby. Zákonem č. 161/1949 Sb. byl tento způsob financování rozšířen na další národní podniky.

Již znárodňovací dekrety předpokládaly vytvoření chozrasčotních nadpodnikových orgánů (tzv. ústředních orgánů, popřípadě oblastních orgánů na Slovensku). Tyto ústřední orgány — generální ředitelství — vznikaly od roku 1946. Jejich úkolem bylo jednotné vedení a u podniků průmyslových a podniků potravinářských též podnikatelské obstarávání společných záležitostí. Tyto orgány měly stejné právní postavení (právní subjektivitu) jako národní podniky.

Jako resortní ministerstva nadřízená národním podnikům se uplatňovala v první vývojové fázi ministerstva průmyslu a výživy. Po druhé etapě znárodnění k nim přibyla ještě ministerstva vnitřního obchodu, techniky, informací a zdravotnictví. Resortním ministerstvem komunálních podniků, vytvořených později podle zákona č. 199/1948 Sb., bylo ministerstvo vnitra. Hospodářské řízení z ministerstev však ještě neexistovalo; šlo pouze o výkon administrativní působnosti ve smyslu tradičních správněprávních představ a o legislativní činnost. Bezprostřední hospodářské řízení podniků bylo prováděno zcela ve sféře podnikohospodářské, respektive — mluveno pozdější terminologií — ve sféře chozrasčotní.

Ústřední řízení národního hospodářství obstarávala zejména Hospodářská rada jako pomocný orgán vlády pro přípravu a koordinaci opatření a rozhodnutí v hospodářských věcech, tj. ve věcech výroby, distribuce a spotřeby, a to nejen hmotných statků, ale i služeb a úkonů včetně věci dopravy a věcí finančních (viz § 1 dekretu presidenta republiky č. 63/1945 Sb.). Hospodářskou radu tvořil předseda vlády jako její předseda (popřípadě jeden z jeho náměstků), ministři financí, průmyslu, vnitřního obchodu, zahraničního obchodu, zemědělství, výživy, dopravy, pošt a ochrany práce a sociální péče, guvernér národní banky a vládou jmenovaní zástupci Slovenské národní rady, Ústřední rady odborů, Ústřední rady družstev a Jednotného svazu zemědělců. Hospodářská rada vykonávala svou působnost prostřednictvím svého generálního sekretariátu (vládní nařízení č. 144/1945 Sb.). Generální sekretariát byl podřízen přímo předsedovi vlády; v čele byl generální sekretář Hospodářské rady. Pro výkon prací spojených s výkonem působnosti měl generální sekretariát placený úřednický aparát. Technickou stránku plánovacích prací obstarával státní úřad plánovací (§ 8 odst. 1 dekretu č. 63/1945 Sb.). K zabezpečení přímé účasti představitelů hospodářského života na pracích Hospodářské

rady byla u Generálního sekretariátu Hospodářské rady vytvořena zvláštní komise odborníků. Shrnutí to znamená, že řízení národního hospodářství se uskutečňovalo ve třech stupních: vláda (Hospodářská rada, Generální sekretariát Hospodářské rady, státní úřad plánovací) — generální ředitelství — podniky. Takto organizované ústřední řízení, představované zejména Hospodářskou radou a Generálním sekretariátem Hospodářské rady, které byly pomocnými orgány vlády, mělo možnost omezovat se skutečně jen na rámcové koncepční otázky. Znamenalo také — s ohledem na výše uvedenou náplň činnosti hospodářských ministerstev — organizační oddělení řízení národního hospodářství ve sféře mocensko-politické od řízení hospodářského.

Je třeba zdůraznit, že národní hospodářství v tomto vývojovém období zvládlo úspěšně velmi náročné úkoly vyplývající z obtížné situace poválečného rozvratu; bylo zabezpečeno zásobování obyvatelstva a podařilo se zajistit přechod na mírové hospodářství.

IV. HOSPODÁŘSKÉ ORGANIZACE V OBDOBÍ ADMINISTRATIVNĚ DIREKTIVNÍHO ŘÍZENÍ

Počátkem padesátých let byly v našem národním hospodářství — obdobně jako v jiných lidově demokratických zemích — přijaty principy organizace a systém řízení národního hospodářství, které se do té doby vyvinuly v Sovětském svazu.

Administrativně direktivní soustava organizace a systém řízení nevznikly ze dne na den. Jak již bylo řečeno, šlo o proces, jehož některé symptomy lze spatřovat již před rokem 1950, a který byl dovršen v letech 1952 až 1953. Zejména v roce 1950 však byly přijaty významné právní předpisy, které vytvořily pro nový systém potřebný právní rámec; máme na mysli zejména zákony č. 103/1950 Sb., o národních podnicích průmyslových, a č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži.

Zákon č. 103/1950 Sb. původně upravoval právní poměry národních podniků v oboru ministerstev průmyslu, výživy, informací a osvěty a zdravotnictví, později však byla jeho působnost rozšířena též na podniky v oboru ministerstev techniky (zákony č. 58 a 60/1951 Sb.), národní obrany (zákon č. 99/1951 Sb.) a školství, věd a umění (zákon č. 107/1952 Sb.), na podniky pro těžbu, výkup a dodávky dříví (zákon č. 124/1951 Sb.) a na podniky v oboru Státního úřadu statistického (zákon č. 93/1953 Sb.).

Současně došlo k určité diferenciaci typů státních hospodářských organizací. Vedle národních podniků byly položeny právní základy dalším formám, zejména komunálním podnikům (zákony č. 199/1948 Sb. a č. 167/1950 Sb.) respektive později podnikům místního průmyslu a komunálního hospodářství (zákon č. 105/1953 Sb.), státním peněžním ústavům

(zákon č. 31/1950 Sb. a 84/1952 Sb.), podnikům státního obchodu (vládní nařízení č. 3/1953 Sb.) a organizacím bytového hospodářství (zákon č. 106/1953 Sb.).

Charakteristickým příznakem tendencí v národním hospodářství bylo i to, že některé hospodářské organizace byly přeměněny na organizace rozpočtové, jako např. státní lesy (vládní nařízení č. 124/1951 Sb.), československá pošta (vládní nařízení č. 13/1952 Sb.), státní dráhy (vládní nařízení č. 33/1952 Sb.) a strojní traktorové stanice (vládní nařízení č. 94/1953 Sb.).

Začlenění státních hospodářských organizací do kontextu národního hospodářství se změnilo. Kooperací vztahy státních hospodářských organizací se sice i nadále řídily občanským právem (obecný zákon obchodní ovšem s dalšími obchodněprávními předpisy byl zrušen občanským zákoníkem z roku 1950); avšak z něho zůstala pouze *forma*, kdežto jeho tradiční obsah, který byl výrazem působení zákona hodnoty, byl v důsledku administrativně direktivního způsobu řízení suspendován. Závazkové poměry přestaly být výrazem vůle účastníků závazkového poměru, vůle podložené ekonomickými podněty, ztratily určující a organizující charakter, staly se — zavedením absolutní kontraktační povinnosti na podkladě zákona č. 99/1950 Sb. (vyhláška č. 57/1953 Ú. l.) — pouhým přívěskem prováděcích plánů, jejichž úkoly jen blíže určovaly.

Nové pojetí činnosti hospodářských organizací se projevilo na první pohled viditelně i důsledným vypuštěním všeho, co v právních předpisech jakýmkoliv způsobem připomínalo obchodně podnikatelskou činnost. Tak např. se již nemluvilo o národním podniku jako *formě podnikatelské činnosti státu*, obchodní rejstřík byl nahrazen *podnikovým rejstříkem*, firma *názvem* atd. I když tyto změny jako součást celkové koncepce legislativy — tj. zrušení obchodněprávních předpisů — sledovaly důležité politické cíle: odstranit právní normy, které v minulosti sankcionovaly privilegia kapitálově nejsilnějších soukromých podnikatelů, přece jen na druhé straně sehrály také určitou negativní úlohu. Toto potlačení všech připomínek obchodně podnikatelské činnosti bylo nikoliv bezvýznamným příspěvkem k vytváření atmosféry, v níž projevy *jakékoliv* podnikavosti byly považovány za škodlivé, v níž zájem o obchodně podnikatelské otázky upadal.

Utuzování administrativně direktivních metod se projevilo i v úpravě financování hospodářských organizací. Již zákon č. 104/1950 Sb., který se stal prakticky univerzálním předpisem pro všechny druhy národních podniků, odstranil financování investic úvěrem a přesunul je přímo na Fond znárodněného hospodářství; dále přesunul přímo na stát financování ústředních orgánů (generálních ředitelství) a obdobných orgánů zřízených pro komunální podniky (Ústředního inspektorátu komunálních podniků),

jejichž potřeby se nyní uhrazovaly z rozpočtových prostředků příslušných ministerstev. Dokončení těchto vývojových tendencí připadlo zákonu č. 106/1951 Sb., o úpravě financování národních a komunálních podniků. Veškeré finanční prostředky, jimiž se provádí financování národního hospodářství, byly nyní soustředěny přímo ve státním rozpočtu, podnikům a resortům byly stanoveny odvody a příděly. Vyhláškou č. 26/1952 Sb. bylo dokonce zrušeno i úrokování kmenového jmění národních a komunálních podniků; tak i tento důležitý ekonomický stimul byl opuštěn.

Řízení státních hospodářských organizací v chozrasčotní sféře bylo odbouráno. Vládním nařízením č. 74/1951 Sb., kterým se zřizují nová ministerstva, (§ 5) byla (s výjimkou resortů dopravy a pošt) zrušena generální ředitelství a řízení podniků bylo převedeno přímo na ministerstva. K zajištění tohoto úkolu byla provedena hlubší specializace ministerstev. Již v roce 1950 bylo ministerstvo průmyslu přeměněno na ministerstvo těžkého průmyslu a vedle něho vytvořeno ministerstvo lehkého průmyslu; ministerstvo výživy bylo přeměněno na ministerstvo potravinářského průmyslu a ministerstvo techniky na ministerstvo stavebního průmyslu (vládní nařízení č. 159/1950 Sb.). V příštím roce bylo vládním nařízením č. 74/1951 Sb. ministerstvo těžkého průmyslu rozděleno na ministerstvo paliv a energetiky (které bylo v roce 1953 v časovém rozmezí ohraničeném vládními nařízeními č. 6 a 77/1953 Sb. rozděleno na samostatné ministerstvo paliv a ministerstvo energetiky), hutního průmyslu a rudných dolů, chemického průmyslu, těžkého strojírenství a všeobecného strojírenství a nově vytvořeno ministerstvo lesů a dřevařského průmyslu. Ještě v téže roce bylo vytvořeno další ministerstvo řídící národní podniky, a to ministerstvo výkupu. V roce 1953 vzniklo ještě (vedle ministerstva stavebního průmyslu) zvláštní ministerstvo stavebních hmot a správa polygrafického a gramofonového průmyslu (vládní nařízení č. 36/1953 Sb.). Později počet ministerstev řídících státní hospodářské organizace postupně mírně poklesl, avšak uvedené principy specializace ministerstev zůstaly v podstatě zachovány. K zajištění plánování a operativního řízení svěřených hospodářských odvětví byly uvnitř ministerstev vytvořeny rozpočtové útvary — hlavní správy. Řízení tak přešlo zcela z chozrasčotní sféry na státní orgány odtržené od bezprostředního hospodářského života a „osvobozené“ také od ekonomických podnětů, které — přirozeně kromě některých negativních vlivů — směřují k dosahování kvalitativně lepších výsledků.

Ústřední řízení prováděla vláda zejména pomocí státního úřadu plánovacího reorganizovaného již v roce 1949, kdy současně byla zrušena Hospodářská rada a Generální sekretariát Hospodářské rady, jejichž pravomoci přešly na státní úřad plánovací (zákon č. 60/1949 Sb.). Státní úřad plánovací byl nyní koncipován jako ústřední orgán pro věci plánování a

pro koordinaci v hospodářských věcech, jakož i pro přípravu opatření a rozhodnutí předsedy vlády v takových věcech. Metodou řízení se stalo stanovení úkolů až do podrobností a jejich stupňovité rozepisování až na nejnižší složky (tzv. „dovádění plánu až na posledního pracovníka“). Uměním přestalo být plnění plánu, ale „vyboxování“ plánu co nejnižšího při současném zajištění co nejvíce prostředků.

Řízení národního hospodářství bylo tedy uskutečňováno ve čtyřech stupních: vláda a její tzv. objektivní orgány jako např. ministerstvo financí a státní úřad plánovací — odvětvová ministerstva (resp. jejich funkční útvary) — hlavní správy — podniky. Řízení ve sféře mocensko-politické i řízení hospodářské nebyly již organizačně odděleny, ale naopak sloučeny u týchž orgánů a navzájem proluty.

V. ZÁVĚRY

Z uvedených několika poznámek z historie vývoje právního postavení státních hospodářských organizací vyplývají — podle našeho názoru — některé závěry, které dávají další podněty k rozpracování některých otázek, jejichž řešení bude v souvislosti s realizací zásad usnesení o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany nutné. Z nich zdůrazňujeme:

1. Základní principy právní úpravy postavení státních hospodářských organizací (což ostatně, snad pouze v jiné míře, platí i o dalších socialistických organizacích) jsou předurčeny celkovou charakteristikou socialistického národního hospodářství na dnešním stupni vývoje, jakožto dialektické jednoty *zbožního způsobu výroby a celospolečenského řízení*, jak o tom již byla řeč. To s sebou nese komplikovanost hospodářské problematiky a — podle našeho názoru — nutnost do jisté míry složité právní úpravy, v níž je nutné přizpůsobivě podmínkám volit nejrůznější metody právní úpravy, zejména současně jak metodu založenou na myšlence rovnosti stran, tj. metodu v klasickém pojetí považovanou za občanskoprávní, tak i metodu založenou na organizačních vztazích tj. vztazích nadřízenosti a podřízenosti, která se považuje tradičně za metodu správněprávní. Použití různých metod právní úpravy musí být ovšem sladěno a musí vytvářet logicky utříděnou a harmonickou soustavu jednotlivých ustanovení, v níž úprava jednotlivými metodami se nejen nerozchází, ale naopak navzájem se doplňuje a podporuje v společném úsilí o dosažení jednoho cíle. V tomto směru ostatně mnohé již napověděla diskuse o hospodářském právu, jejíž požadavek komplexního teoretického zkoumání právní problematiky národního hospodářství a vytvoření specifické větve hospodářské legislativy považujeme za její nejdůležitější přínos. To přirozeně nijak

neznamená, že konečné formy právní úpravy byly nebo v nejbližší době budou nalezeny. Naopak, v souvislosti s realizací usnesení o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany mnoho problémů čeká bezprostředně na řešení.

2. V socialistickém národním hospodářství je dobře myslitelná taková soustava řízení národního hospodářství, která bude počítat s co největší operativně hospodářskou samostatností státních hospodářských organizací, přičemž dosahování souladu mezi zájmem jednotlivých organizací a zájmem společnosti bude zprostředkováno soustavou ekonomických podnětů odvozených z působení zákona hodnoty. Přitom není nikterak nutno a nebylo by ani žádoucí vzdát se tak ohromné přednosti socialistického národního hospodářství, která — s ohledem na vlastnické poměry a zejména existující jednotný fond státního socialistického vlastnictví — umožňuje v rozsahu téměř celého národního hospodářství vydávat závazné příkazy. Zkušenosti ovšem také ukazují, že takové příkazy zanášejí vždy do národního hospodářství subjektivní prvek a že je proto třeba je omezit na nejnutnější možnou míru.

I když dosavadní vývoj ukazuje, že přiznání právní subjektivity zdaleka není jediným činitelem, určujícím právní postavení státních hospodářských organizací a zajišťujícím vytvoření dostatečného prostoru pro operativně hospodářskou samostatnost jednotlivých organizací, přece jen na druhé straně nutno na základě historických zkušeností konstatovat, že přiznání právní subjektivity všem základním článkům národního hospodářství, podložené majetkovou samostatností a samostatnou majetkovou odpovědností, je nezbytným předpokladem takového uspořádání národního hospodářství, jaké má na mysli usnesení o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany. To tedy znamená, že právní subjektivita musí být přiznána oborovým podnikům, národním podnikům (včetně podniků koncernově přidružených) i oborovým ředitelstvím trustů podniků (ústředním ředitelstvím, generálním ředitelstvím).

3. Je rovněž možný takový systém řízení národního hospodářství, v němž hospodářské řízení v podrobnostech (operativní řízení) končí u chozrasčotních orgánů svázaných s vlastní výrobní sférou společnými ekonomickými zájmy. Takový systém má před řízením z rozpočtových státních orgánů, nezainteresovaných na výsledcích výroby a nenesoucích žádnou ekonomickou odpovědnost za její výsledky, řadu předností. Předpokladem jeho účinného uplatnění je ovšem skutečně důsledné propojení ekonomických zájmů řízených organizací i chozrasčotních orgánů hospodářského řízení.

Výhodou takového uspořádání je možnost omezit centrální řízení národního hospodářství na rámcové otázky a tím vytvořit předpoklad, aby

toto centrální řízení bylo obstaráváno myslitelně malým aparátem a současně — vzhledem k tomu, že není zatíženo přemírou detailních rozhodování (která mohou být kvalitněji činěna v chozrasčotní sféře s podrobnou znalostí místních podmínek) — při plném uplatnění vědeckých metod.

Mezi výhodami takového uspořádání nelze ani dost docenit to, že *vytváří předpoklady pro vyloučení administrativně byrokratických a rozvinutí socialistických podnikatelských pracovních metod* ve sféře vlastní podnikové činnosti. To přirozeně neznámá, že tento systém odstraní byrokratismus sám o sobě a automaticky; on pouze pro to vytvoří ekonomické předpoklady. „... není možné vyhnat byrokratismus, ..., smést ho z povrchu zemského. Je možné jen pozvolna, houževnatou prací ho zmenšovat“.¹⁶⁾ Avšak podstoupit tuto houževnatou práci je nutné. Protože „jestliže nebudeme umět věcně, po obchodníku plně zajistit své zájmy, budeme vypadat jako vyložení hlupáci“.¹⁷⁾

Je ovšem samozřejmé, že na druhé straně nese s sebou takovýto systém větší možnost zneužití. Jeví se proto v novém světle i úkoly kontroly, kde bude nutno vytvořit takové předpoklady, aby kontrola nebyla formální, ale vysoce účinná. Nebude možné spoléhat jen na kontrolu uvnitř jednoho hospodářského organismu podrobeného týmž ekonomickým podnětům.

4. Větší využití zbožně peněžních vztahů znamená, že mnohem víc než dosud se stane exponovaným úsekem práva oblast hospodářských závazků, zejména hospodářských smluv.¹⁸⁾ Bude úkolem pracovníků právní teorie i praxe bedlivě sledovat vývoj na tomto úseku a pružně napomáhat vývoji právní úpravy. Zvláštní pozornost připadne — s ohledem na nové pojetí plánování — dlouhodobým závazkovým poměrům, které by mohly sehrát velmi důležitou úlohu (a přiznejme si, že teprve nová soustava řízení národního hospodářství staví reálné předpoklady pro jejich skutečné uvedení v život) v řízení národního hospodářství, tím že by vytvořily podmínky pro stabilitu dodavatelsko-odběratelských vztahů. Úkoly v tomto směru jsou o to závažnější, že se nelze zatím opřít o žádné dosa-
vadní praktické *pozitivní* zkušenosti.

Protože hospodářský závazek vyjadřuje také onu rozpornost socialistického národního hospodářství, o níž byla již vícekrát řeč, bude třeba zvláštní pozornost věnovat otázkám právní úpravy vztahu mezi plánem a hospodářským závazkem. Konkrétně vyjádřeno: právní povaze plánovacích aktů a plánování vůbec. A dodejme hned zde, že obdobná otázka se týká celé řady dalších oblastí řízení národního hospodářství. V mnohých směrech bude věc nesporná, jinde však lze mít pochybnosti. Pochybnost

¹⁶⁾ Lenin: Dopis M. Sokolovovi, Spisy 35, str. 449

¹⁷⁾ Lenin: Dopis lidovému komisariátu financí, Spisy 35, str. 501

¹⁸⁾ Máme na mysli nejen ustanovení částí VI. až X. hospodářského zákoníku, ale zejména též masu prováděcích předpisů — základních podmínek dodávky.

pokud jde o právní povahu státního plánování byla v poslední době vyslovena.¹⁹⁾ Obdobně však lze uvažovat i o dalších nástrojích řízení, o konkrétních příkazech nadřízených orgánů, o organizačních předpisech (organizačních řádech, směrnicích, popisech funkcí atd.), o národohospodářské evidenci, kontrole, technické kontrole, technické normalizaci apod. Nejde snad v tomto směru jen o výraz vůle společnosti organizující své hospodářství na základě socialistického vlastnictví výrobních prostředků, vůle, která se nemusí vždy navenek odívat do právní formy? Tyto úvahy nebudtež vykládány jako snaha snížit význam práva při řízení národního hospodářství, ale spíš jako jedna z možností, jak společenský význam práva i jeho účinnost pozvednout. Řešení těchto otázek je přirozeně složité, názory nikoliv jednotné. Nicméně zdá se, že jejich postavení není neúčelné a budoucí řešení že je žádoucí.

5. Konečně ještě otázka jednotného fondu státního socialistického vlastnictví. V diskusi o zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství byla — i když ne v tisku a oficiálně — nadhozena otázka, zda existence jednotného fondu státního socialistického vlastnictví přece jen nepůsobí negativně na psychiku pracujících v tom směru, že by snižovala jejich aktivitu a iniciativnost a odváděla je od ochrany národního majetku. Jde o otázku velmi ožehavou, než aby ji bylo možno prostě odbýt. Skutečné výsledky v otázkách ochrany národního majetku jistě nejsou uspokojivé. Nicméně se domníváme, že příčiny tohoto stavu nelze hledat v psychice lidí, ale v materiálních podmínkách. Jestliže se podaří — a usnesení o hlavních směrech zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství a o práci strany to sleduje řešením otázek odměňování pracujících — vytvořit vhodný systém hmotné zainteresovanosti celého kolektivu pracujících na výsledcích hospodářské činnosti organizace *včetně výsledků při ochraně národního majetku*, pak — podle našeho názoru — odpadnou dnešní potíže a prostředky ideologického působení přestanou být jedinými a dokonce i prvořadými pro vytváření ovzduší „morální zavržitelnosti“ činů proti národnímu majetku a k povzbuzování aktivity a iniciativy při ochraně tohoto majetku. V žádném případě sama existence státního socialistického vlastnictví nebude vytvoření takového ovzduší na překážku ani nebude bránit iniciativě a aktivitě pracujících.

¹⁹⁾ Viz Bystřina: Právo — nástroj řízení, Hospodářské noviny č. 14/1964 a Bystřina: K aktuálním otázkám plánovitého ekonomického řízení a jeho právní formy, Právník č. 7/1964, str. 607 a násl.

Статья выдвигает некоторые вопросы, которые необходимо будет разработать в связи с реализацией проекта принципов усовершенствования планомерного руководства народным хозяйством, которые были утверждены Президиумом ЦК КПЧ и опубликованы в газете Руде Право 17 октября 1964 года.

Содержащееся в статье изложение исходит из исследования развития правовой регуляции положения государственных хозяйственных организаций (в частности, в промышленности и в строительстве) или же из некоторых их сторон. Так, в частности, исследуется (с точки зрения конкретного развития в Чехословакии) вопрос о правовой субъектности государственных хозяйственных организаций в связи с подчинением этих организаций общесоциальному руководству. Далее проводится сравнение характерных черт правового положения государственных хозяйственных организаций в двух четко определенных периодах развития чехословацкого народного хозяйства, а именно, с одной стороны, в периоде первоначальном (в общем в 1945—1950 гг.), когда в народном хозяйстве применялись товарно-денежные отношения как орудие руководства, и, с другой стороны, в периоде от начала пятидесятых годов до 1958 года, когда в чехословацком народном хозяйстве были применены принципы административно-директивного способа руководства.

Результатом указанного исследования явилось по существу следующее:

Основные принципы правовой регуляции положения государственных хозяйственных организаций предопределены характером социалистического народного хозяйства на современной ступени развития, как диалектическим единством общесоциального руководства и товарного способа производства. Это логически вызывает и осложненность регуляции правовой проблематики народного хозяйства. Вместо традиционных юридических форм появляется необходимость прибегнуть в правовой регуляции проблем народного хозяйства друг возле друга и в логически сочлененной системе к разным методам, а именно, одновременно как к методу, считавшемуся прежде гражданско-правовым, так и к методу считавшемуся до сих пор типично административно-правовым. В этом направлении указывается и на ход недавней дискуссии по вопросу о хозяйственном праве, наибольшим результатом которой считается выставление требования комплексного теоретического исследования вопросов правовой проблематики народного хозяйства и создание специфической отрасли хозяйственного законодательства.

Шагом вперед считается такая система руководства народным хозяйством, которая будет полагаться на наибольшую оперативную хозяйственную самостоятельность государственных хозяйственных организаций и в которой согласие между интересами этих отдельных организаций и интересами всего общества будет достигаться не при помощи административного приказа, а при помощи системы экономических стимулов. Необходимым условием такого распорядка считается признание правовой субъектности за государственными хозяйственными организациями. Одновременно подчеркивается, что такая система не предполагает, и в социализме даже не может предполагать, отказа от возможности прямого вмешательства в деятельность отдельных организаций, хотя и подчеркивается, что вмешательство (как проявление субъективизма в руководстве) должно быть органичено всегда до минимума.

Делаются указания на то, что перенесение оперативного руководства отдельными организациями с государственных органов в хозяйственную сферу даст

возможность улучшения качества центрального руководства и одновременно создаст условия для более успешной борьбы против бюрократизма и за обновление предприимчивости с сфере предприятий.

Подчеркивается, что при большем применении товарно-денежных отношений и при новом понимании планирования возрастет роль хозяйственных обязательств, в особенности долгосрочных. Поэтому статья направляет внимание на исследование вопросов правовой регулировки хозяйственных обязательств, а именно, в особенности и в подзаконных предписаниях (основных условий поставки), на исследование правовой регулировки планирования и в этой связи и на исследование правового характера некоторых дальнейших актов хозяйственного руководства.

Наконец статья реагирует на одиночные взгляды, которые приписывают существованию государственной социалистической собственности неблагоприятное влияние на психику трудящихся в том направлении, что сознание этой собственности ослабляет интерес в охране народного имущества. Но согласно статье неудовлетворительное состояние охраны народного имущества следует искать прежде всего в материальных условиях. Если удастся найти такой способ заинтересованности всех работников организации в результатах их деятельности, в том числе и в результатах охраны народного имущества, то будут созданы условия для улучшения современного положения.

Summary

The article deals with some of the problems which it will be necessary to elaborate in details in connection with the realization of the principles of the improvement of the planned management of national economy, principles which have been approved by the presidency of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia and have been published in the journal "Rudé právo" on October 17, 1964.

The considerations contained in the present article are founded on the examination of the evolution of the juridical regulation concerning the position of the State economical organizations (principally in the industry and in the construction industry), event. of some of the aspects of this regulation. So, first of all, is examined (from the point of view of the concrete evolution which has taken place in Czechoslovakia) the problem of the juridical subjectivity of the State economical organizations, in connection with the subordination of these organizations to the society-wide management. Follows a comparison of the characteristic features of the juridical position of the State economical organizations in the course of two very characteristic periods of evolution of the Czechoslovak national economy, that means on one hand in the course of the initial period (approximately during the years 1945—1950), when the mercantile and pecuniary relations were used in national economy as instruments of management, and on the other hand during the period starting from the beginning of the years fifty and lasting up to the year 1958, during which have been introduced in the Czechoslovak national economy principles of an administrative and authoritative management.

The examination in question results in the following conclusions:

The fundamental principles of the juridical regulation of the position of the State economical organizations are predetermined by the character of the socia-

list national economy on the actual level of evolution, as constituting a dialectical unity of a society-wide management and the mode of mercantile production. This results logically also in a complicated character of the juridical problems connected with the regulation of national economy. Instead of the traditional juridical forms, appears the necessity to utilize in the juridical regulation of the problems of national economy simultaneously and within a logically harmonized structure different methods, so, in the first place, simultaneously methods considered formerly as being proper to civil law and methods, considered up to now as being typical for administrative law. In this respect the article mentions also the recent discussion on economic law. As the most positive achievement of this discussion is considered the fact, that the demand was clearly stated for a complex theoretic examination of juridical problems concerning national economy and for the creation of a specific branch of economic legislation.

As a great pace in advance is also considered the system of management of national economy, which will be based on an as great as possible operative economic independance of the State economical organizations, within which the harmony between the interests of these single organizations and those of the society considered as a whole will not be secured by administrative orders, but by a system of economic incentives. Is considered as constituting a necessary condition of such a regulation the attribution of juridical subjectivity to the State economical organizations. At the same time is also emphasized the fact that such a system does not suppose, and in socialism even cannot suppose, the elimination of the possibility of direct interventions into the activities of the different organizations, even if the principle is stressed according to which such interventions (as expressing subjectivism in management) must be limited to the smallest possible extension.

It is hinted further to the fact that the transfer of the operative management of the single organizations from State organs to the sphere of the "khozrazhot" will make possible the improvement of the quality of central management and, at the same time, will create better conditions for a more effective struggle against bureaucracy and for the renewal of an enterprising spirit in the sphere of socialist enterprises.

The article stresses also the fact that a greater application of the mercantile and pecuniary relations and a new conception of the planification will result in a greater importance of the obligations, principally of the long term obligations. That is the reason why the article devotes its attention to the examination of questions of the juridical regulation of the economical obligations, principally as far as the provisions in execution of the law are concerned (the basic conditions of delivery), to the examination of the juridical regulation of the planification and in this connection also to the juridical character of some other acts of economic management.

Finally, the article reacts against certain isolated opinions which impute to the existence of the State socialist property an unfavourable influence on the mentality of the working people in the sense that the consciousness of this property weakens the interest in the protection of it. According to the article, the cause of the unsatisfactory situation in the protection of national property is to be looked after principally in the sphere of material conditions. When we shall succeed in finding a mode of interestedness of all the working people of the organization in the results of the activities of the organization, comprising also the results of the protection of national property, at that moment only conditions will be created for an improvement of the actual situation.